

DR. DOMONKOS JÁNOS

ny. iskolaigazgató

Budapest

Szenci Molnár Albert szellemi hazaszeretete

– „*Tebenned bíztunk*” –

A Felvidéken Pozsonytól Nagyszombat irányába autózva magyar vonatkozású szép emlékekre találunk. A terület Trianon óta Nyugat-Szlovákia része, ám Cseklészen még áll a szebb napokat megélt Esterházy-kastély, amelynek nagyméretű, háromtornyú épületét gróf Esterházy József tervezte Fischer von Erlachkal barokk stílusban, majd 1756-ban Fellner Jakab építőművésszel alakították át rokokó stílusban.

Magyarbél is kastélyáról volt nevezetes, Gróf Csáky Imre püspök építtette 1722–25 között, Hildebrandt egyik tanítványával. Négy saroktornya, egy főtornya, pazar lépcsősarnoka van, és dísztermében korabeli freskók láthatók. Ma Szlovákia egyik legnagyobb méretű barokk kastélya.

A közelben tízezer lakosú városka következik: Szenc, Szenci Molnár Albert (1574–1634) zsolnárfordító, nyelvtudós, utazó szülőhelye, ahol örömmünkre a közelmúlttól utca viseli a nevét: Molnár Albert utca; a főtéren pedig egy „török ház” nevű reneszánsz épület (1552). Különös nevezetessége még Szencnek a fokozatosan nagyobbított Napos-tó, amely Szlovákia Balatonjának számít; e fürdővárosnak számító település tavát már egy 1252-ből származó okirat is említi.

Szenci Molnár Albert életének hat évtizede arra az átmeneti időszakra esik, amelyet későreneszánsz vagy későhumanizmus korának jelölünk. Ekkor bontakozott ki az ellenreformáció, erősödött meg a katolicizmus, fejlődött ki a barokk mint művészeti irányzat. Ő főként anyanyelvén, fordításokkal, szövegkiadásokkal, a humanista filológia és tudományosság eszközeivel igyekezett a magyarság kezébe adni olyan műveket, amelyekben szerinte hiányt szenvedett, éppen a protestáns tanok védelme-megerősítése érdekében.

Ősei székelyek. Nagyapja, apja molnár volt: nevükben is mesterségüket viselték. A keresetségben Albert nevet kap, apja örömeiben a molnárok jelképét, szekercéjét is kezéhez érinti, hogy mesterségének folytatója legyen... A fiú azonban nem lett se molnára, se polgára Szencnek, de lett tudós professzora német és holland egyetemeknek, és lett a legtöbb kiadást megért magyar nyelvű könyv, a protestáns zsolnáros könyv szerzője. 1604-ben elkészített magyar–latin szótárát személyesen vitte Prágába, Rudolf császárnak. Itt találkozott és került barátságba Keplerrel, a kor híres csillagászával. 1606-ban fejezte be élete fő művét, Dávid Zsolnárainak verses fordítását. Az ótestamentumi zsolnárok különösen kedves énekei lettek a kálvini egyháznak, s mindenkifelett a magyarországi kálvinistáknak. A XC. Zsolnár máig Szenci Molnár Albert verselésében tündöklük:

*Tebenned bíztunk eleitől fogva,
Uram. Téged tartottunk hajlékunknak,
Mikor még semmi hegyek nem voltak,
Hogy még sem ég, sem föld nem volt formálva:
Te voltál és Te vagy, erős Isten,
És Te megmaradsz minden időben.*

Szerencsés sorsa, hogy már gyermekfejjel jelen lehetett a 16. századi Magyarország monumentális írói és kiadói vállalkozásánál, a vizsolyi biblia nyomtatásánál. Belföldi vándorlása során akkor tartózkodott Göncön, amikor Károli Gáspár vezetésével a környékbeli prédikátorok és tanítók összefogásával készült a teljes magyar biblia szövege. Molnár Albert diákként is szerény részt vehetett a nyomdai munkálatokban: „lábánál forganék a böcsületes embernek, Károli Gáspárnak, az gönci prédikátornak, aki fő igazgatója volt az kinyomtatásnak, és engem gyakorta az visoli nyomtatóműhelyben küldött az ötle frott levelecskéekkel...”

Az 1590-ben elkezdődött külföldi peregrinációja (vándorlás) – kisebb megszakításokkal – 1624-ig, ötvenéves koráig tartott. Végigjárta a kortársai által is látogatott egyetemi városokat, s alkalma volt személyes kapcsolatba kerülni a kálvinista reformáció nagy alakjaival. 1612-ben, a Biblia másodszori újrakiadását követően családjával hazatelepült. Először Batthyány Ferenc udvari prédikátora lett Rohoncon s végül Erdélyben. Bethlen Gábor parancsára elkészítette és megjelentette Kálvin Institutiojának magyar fordítását is, a zsolttárfordításhoz hasonló, hézagpótló teológiai kézikönyvet adva a protestáns prédikátorok és hívek kezébe.

Felismerte, mivel segítheti Magyarországot és Erdélyt, hogy legalább a művelődés terén felzárkózhassék a művelt európai nemzetekhez. Méltán mondta magáról, hogy „ez nyelvnek nem utolsó ékesítgetője vagyok”. Helye valóban ott van a nagy magyar költők és írók között.

Kolozsvár híres temetője a Házsongárdi temető. Itt nyugszik a magyar irodalom és művelődéstörténet számos nagy alakja, köztük Szenci Molnár Albert is. Szegénységben, elfeledve halt meg. Zsolttárfordításai, szótárai, művei az évek folyamán nagyszámú új kiadást értek meg.

Szenci Molnár Albert az elsők között volt, akiben a nemzeti érzés mint szellemi érték öntudatra ébredt. Ha kellett, feláldozta külföldi sikerét és magasabb nyugati életformáját, hogy a nemzeti kultúráért küzdhessen. Önálló teológiai rendszere és munkássága nem volt, de a változásokra, problémára érzékenyen, tanítani-használni akarva fölismerte kora szellemi igényeit. Műveltségét és fordítói tehetségét bátran állította azok szolgálatába.

A nemzet szellemi önmagára eszmélésének első felkiáltójele Molnár Albert megdöbbenő élete – fejtegeti Szerb Antal. Amint karunkról csak akkor veszünk tudomást, amikor fáj, a szellem fordulatát is akkor tudja lejegyezni a figyelő történelem, amikor egy emberben betegséggé lesz az, ami addig emésztve, de hang nélkül gyötörte a közösséget. Szenci Molnár Albert, mint Négyessy mondta, „az irodalom szenvedélyének tán első rabja magyar fajunkból. Fanatikusa, áldozata, nemes értelemben vett futóbolondja az új irodalmi tudatnak, az új, szellemibb Magyarországnak”.

Kiemelkedő műve építésében Szenci Molnár nem is gondolt magyar segítségre. Nyugat segítségével kívánta Magyarországot Nyugattá tenni. Német fejedelmek és könyvkiadók adományából német földön nyomtatta ki magyar könyveit. Egy áhítatos német kiadó meg azért adta ki magyar zsolttárait, mert megmenekült a pestistől. A protestánsok közös szellemi kincsét kívánta magyarra átültetni, hogy azzal a magyarság szellemi színvonalát Nyugathoz emelje, ugyanakkor bizonyítani a nyugati nemzeteknek a magyarság szellemi képességét a fölemelkedésre.

A vándor típusú ember egyik fő jellemvonása, hogy céljához szinte sosem ér. Szenci Molnár Albertről sem jegyzett föl megpihenő öregkort az irodalomtörténet. Életműve szimbolikus értékű tanúságtétel egy emberfölötti elszánnás mellett.

Korok és egyéniségek szerint több formája van a hazaszeregetnek. Legemberibb a szellemi hazaszereget, mely Szenci Molnáiban megszületett. – Ritka és különleges ez a hazaszere-

tet, melyben az ország szolgálata már-már istentiszteletté emelkedik, szentesül. A legszebb magyar alkotók hazaszeretete válik ilyenné az utána jövőkben: a „legnagyobb magyar” Széchenyi, a himnuszos Kölcsey, a Szózat-szerző Vörösmarty hazaszeretete ez, és istenhites-zsoltáros magaslati csúcsain Ady Endréé.

Szenci Molnár Albert emlékezetére egy erdélyi verselő latin kétsorost írt:

„Bölcsőmet Magyarország, észt s tudást / a Német adta nekem; s Erdély őrzi csontjaimat”.

Szenci Molnár példája máig követhető: hazánkat, anyanyelvünket szolgálhatjuk, bárhol élünk is, ha lángra lobban bennünk a hit és a hazaszeretet.

Molnár Albert Szencről indult. A szülőföld látta el útravalóval, tarisznyázta fel hűséggel, hittel, tisztességgel és alkalmazkodóképességgel. Erdélyben, Kolozsvárott, a Házsongárdon pihent meg örökre.

